

Nieuwe koers cultuur: bereikbaar en aantrekkelijk voor meer inwoners.

Cultuur verbindt, verrijkt en is een bron van educatie en plezier. Het college is voornemens om in de nieuwe cultuurvisie, die voor het zomerreces aan de gemeenteraad zal worden aangeboden, vooral in te zetten op de *sociaal-maatschappelijke waarde van cultuur*: met aandacht voor cohesie, gelijke kansen en maatschappelijke betrokkenheid. Een recente analyse van Berenschot onderstreepte dat Leidschendam-Voorburg een rijk cultureel leven kent, mede dankzij de hoge betrokkenheid van vrijwilligers en de grote hoeveelheid beeldende kunst en erfgoed. Maar niet alle inwoners nemen deel aan dat culturele leven. In de nieuwe visie neemt de gemeente een sterkere regierol in, waardoor de huidige budgetten gericht worden ingezet, zodat een bredere groep bewoners van het gemeentelijk cultuurbeleid kan profiteren. Voor het bewerkstelligen van deze omslag overweegt het college voor 3 jaar een 'cultuurmakelaar' in te zetten met als doel een rijk cultureel leven voor iedereen.

1. Aanleiding

Het culturele leven van de gemeente Leidschendam-Voorburg is de afgelopen jaren veranderd. Corona trof het maatschappelijk leven en daarmee ook de cultuursector, die vrijwel stilviel. Met het tijdelijk wegvallen van het culturele leven hebben we juist ervaren dat cultuur een rol van betekenis speelt voor de ervaren verbinding in de maatschappij.

Er zijn verschillen in het gebruik en de beleving van cultuur en erfgoed tussen bewoners. Er is recentelijk meer aandacht voor cultuur in relatie tot het onderwijs en het sociale domein. Andere beleidsterreinen zijn in ontwikkeling, zoals de omgevingsvisie en de LEA, waartoe het cultuurbeleid zich opnieuw moet verhouden. In het verleden werd veel regie bij het culturele veld zelf gelegd, maar in de praktijk blijken bijvoorbeeld de subsidietafels niet optimaal te functioneren. Dit wordt onderschreven door het recent gepubliceerde onderzoek naar de subsidietafels. Ook is er weinig sturing op de resultaten van subsidies voor de grote culturele instellingen. Het gebruik van het gemeentelijke cultuureducatiemenu is de afgelopen jaren teruggelopen en het veld is versnipperd. Dat is ongunstig voor de talentontwikkeling van kinderen waar cultuur juist een belangrijke bijdrage kan leveren.

Tot slot zijn er in het coalitieakkoord voor de periode 2022-2026 extra structurele financiële middelen beschikbaar gemaakt voor 3 culturele thema's: gedeelde geschiedenis, sport- en cultuurrolmodellen, en cultuureducatie. Ook is in het coalitieakkoord opgenomen dat Cultuur & Co wordt behouden. De cultuurvisie moet richting geven aan de wijze van besteding van deze en bestaande middelen.

Bovenstaande ontwikkelingen maken dat de huidige cultuurvisie Van Forum tot Universum uit 2015 niet meer toereikend is. De sociaal-maatschappelijke waarde van cultuur, cultuureducatie en cultuurparticipatie voor alle inwoners zijn in de huidige visie onderbelicht. Een nieuwe visie geeft kaders waaraan toekomstige subsidiëring en nieuwe initiatieven worden getoetst, zodat het cultuurbeleid beter aansluit op de behoeften van inwoners.

De gemeenteraad is op 12 december jongstleden in een beeldvormende raad geïnformeerd over het lopende proces over de totstandkoming van de cultuurvisie. Op 22 januari 2024 was er voor de raadsleden gelegenheid om wensen en ideeën aan te reiken via een informele bijeenkomst. Deze brief beschrijft de koers voor de nieuwe cultuurvisie.

2. Kaders

Leidschendam-Voorburg wil een hoogwaardige woongemeente zijn voor alle inwoners. Dat vraagt om gericht, op elkaar afgestemd, beleid op verschillende vlakken. De cultuurvisie wordt ontwikkeld in samenhang met de Lokale Educatieve Agenda (LEA), de Omgevingsvisie, het beleidsveld Erfgoed, het Aangescherpt Sociaal Kompas en het nog te ontwikkelen Evenementenbeleid. De nieuwe koers voor cultuurbeleid draagt bij aan een sterke sociale basis, bijvoorbeeld door ontmoeting te stimuleren. Tevens is er een verbinding met het programma Sterk voor Noord in Leidschendam, dat zich richt op 3 wijken (Prinsenhof, De Heuvel en Amstelveen) die slechter dan gemiddeld scoren op aspecten die horen bij een hoogwaardige woongemeente. De cultuurvisie zal eveneens aansluiten bij de herontwikkeling van het winkelcentrum De Julianabaan.

De nieuwe cultuurvisie omvat het volledige culturele spectrum in Leidschendam-Voorburg, waaronder professionele culturele instellingen, bibliotheekwerk, cultuureducatie en -participatie, amateurkunst, beleving van cultureel erfgoed en de gemeentelijke kunstcollectie. Evenementen met een culturele en maatschappelijke onderlegger vallen binnen de scope van deze visie. Evenals het klimaat voor culturele makers.

Onze gemeente is onderdeel van een regio met een rijk en divers aanbod aan cultuur. Het college ambieert om beter samen te werken binnen de cultuurregio Haaglanden en meer gebruik te maken van de kansen die er liggen op het gebied van regionale samenwerking. Het overleg hierbinnen zal zich richten op ruimte voor talentontwikkeling, toegankelijkheid van het cultuuraanbod en maatschappelijke waarde van cultuur. Tevens wil het college actiever betrokken zijn en kansen pakken vanuit samenwerking met de provincie Zuid-Holland en Kunstgebouw. Deze samenwerkingen bieden kansen bij de uitwerking van de nieuwe visie en voor het culturele veld.

3. Onderzoek en participatie

Uit onderzoek van Kunstgebouw, De Zuid-Hollandse ondersteuningsinstelling voor cultuur, (zie bijlage Doelgroepenanalyse) blijkt dat de gemeente Leidschendam-Voorburg bijna voor de helft bestaat uit bewoners die veelvuldig kunst en cultuur bezoeken, ook buiten onze gemeente aan musea, concertzalen en theaters. Daarnaast wordt bijna de helft van de bewoners als 'lichte cultuurgebruiker' bestempeld. Dit zijn mensen die bijna geen gebruik maken van kunst, cultuur of erfgoed in en buiten de gemeente. Deze doelgroep is vooral geïnteresseerd in nabije, laagdrempelige cultuur en ervaren financiële drempels om mee te doen. Er is een beperkte middengroep van cultuurgebruikers. Schematisch kan onze gemeente worden opgedeeld in een groep die intensief gebruikmaakt van de nu beschikbare culturele voorzieningen en een groep die hier weinig gebruik van maakt. Deze onderzoeksgegevens nodigen uit tot gerichte keuzes wat betreft de inzet van culturele instellingen om nieuwe en andere doelgroepen binnen de gemeente aan te spreken. Het college streeft naar meer kansengelijkheid en wil de groep 'lichte cultuurgebruikers' stimuleren om meer te participeren aan cultuur en erfgoed. Dat betekent dat het aanbod mogelijk beter afgestemd kan worden op de beleving van deze doelgroep.

Participatieproces

Voor de ontwikkeling van de cultuurvisie participeren inwoners, (culturele) ondernemers en partners uit het veld (zie bijlage Participatieplan Cultuurvisie). Er wordt uitgebreid geraadpleegd in het kader van de nieuwe cultuurvisie, waarbij inwoners van verschillende leeftijden en wijken, professionele partners en vrijwilligers worden bevraagd op een aantal kernpunten. De gemeente hanteert een brede interpretatie van cultuur en erfgoed. Op dit moment vinden er nog enkele individuele en groeps gesprekken plaats. Ook het uitvoeren van nader onderzoek hoort daarbij (zie bijlage Onderzoek maart-mei 2024). De bevindingen uit het participatieproces met bewoners en het culturele veld bevestigen tot nu toe het beeld uit het onderzoek van Kunstgebouw dat onderzoek beschrijft zowel een doelgroep die veel gebruik maakt van culturele voorzieningen op nationaal niveau en een doelgroep die meer behoefte heeft aan lokaal aanbod. De volgende onderwerpen komen veelvuldig terug bij participatiebijeenkomsten:

- Het culturele veld vraagt om meer richting in het gemeentelijke cultuurbeleid.
- Lokale en landelijke subsidieregelingen zijn niet goed bekend bij betrokkenen.
- De vraag vanuit inwoners en aanbod van het culturele veld sluit niet altijd goed op elkaar aan.

De culturele doelgroepenanalyse die al gemaakt is vormt het startpunt voor het vinden van aansluiting tussen vraag en aanbod. Al deze bevindingen worden in het voorjaar tijdens een bijeenkomst gepresenteerd aan de betrokkenen bij de participatie.

4. Een rijk cultureel leven voor iedereen in Leidschendam-Voorburg

Het college is voornemens om in de nieuwe cultuurvisie de nadruk te leggen op cultuureducatie en de sociaal-maatschappelijke waarde van cultuur, dit ondersteunt sociale cohesie, kansengelijkheid en maatschappelijke betrokkenheid. Dit ligt in lijn met het advies van de Raad voor Cultuur en de cultuurpropositie van de VNG. De onderscheidende kracht van cultuur en erfgoed ten opzichte van andere beleidsvelden ligt in de toevoeging van verbeeldend vermogen, creativiteit, symboliek, ritueel en traditie. Het helpt verschillende inwonersgroepen hun stem te vinden en om hun identiteit uit te drukken.

Het draagt daarmee bij aan zelfredzaamheid en emancipatie. Het kan wijken en gemeenschappen nieuw leven inblazen en daarmee de leefbaarheid, aantrekkingskracht en veiligheid vergroten. Kunst en cultuur brengen meer waarden met zich mee: ook intrinsieke en economische waarden. De intrinsieke waarde verwijst naar de persoonlijke culturele ontwikkeling voor ieder mens door te genieten en te leren van en over kunst. De economische waarde van cultuur hangt samen met het bevorderen van het vestigingsklimaat zowel voor bewoners als bedrijven, het stimuleren van de lokale economie en het creëren van werkgelegenheid. De 3 waarden zijn overlappende en elkaar versterkende waarden.

5. Vier pijlers onder de cultuurvisie

In de cultuurvisie worden op basis van de sociaal-maatschappelijke waarde van cultuur via 4 pijlers keuzes gemaakt. Daarnaast stuurt de gemeente integraal in alle pijlers op samenwerking tussen partijen, op samenhang tussen activiteiten en een vraaggerichte aanpak ten behoeve van een rijk cultureel leven voor alle bewoners.

Pijler 1: Toegang tot cultuur voor iedereen en een culturele basis voor de jeugd

Het college vindt het belangrijk dat kunst, cultuur en erfgoed voor iedereen, jong en oud, laagdrempelig toegankelijk zijn. De aandacht gaat meer dan voorheen naar de 'lichte cultuurgebruikers' die uit zichzelf minder makkelijk de weg vinden naar culturele activiteiten. Er kunnen fysieke drempels zijn, bijvoorbeeld voor mensen met een beperking, of financiële drempels voor mensen met een kleine portemonnee. Ook onbekendheid met het culturele veld kan een rol spelen, of het feit dat het huidige aanbod onvoldoende aansluit bij de belevingswereld. De cultuurvisie beschrijft 'instrumenten' om de toegankelijkheid voor iedereen te verbeteren en om de 'lichte cultuurgebruikers' te stimuleren om mee te doen. Voor de jeugd wenst het college een culturele basis: een brede kennismaking met cultuur en cultureel erfgoed. Dit door een stevig cultuureducatieaanbod onder schooltijd en daarbuiten. Een

interessant cultuureducatiemenu biedt kinderen de eerste stappen in het kennis maken met kunst en cultuur en talentontwikkeling. Hierbij is het van belang rekening te houden met aspecten als vervoer en ontzorging van de scholen en leraren. De buitenschoolse ontwikkeling wordt verzorgd door het culturele veld. De gemeente gaat in gesprek over het activiteiten aanbod, nabijheid en toegankelijkheid en kansengelijkheid.

Pijler 2: Spreiding en nabijheid van cultuur

Cultuureducatie en -participatie versterkt de sociale basis: het geheel van sociale verbanden in de maatschappij. Daarom is spreiding en nabijheid van culturele voorzieningen belangrijk. Het moet voor iedereen - letterlijk - bereikbaar zijn. Spreiding en nabijheid verschillen per doelgroep, de ideale afstand voor kinderen die naar hun muzieklus reizen, is anders dan voor volwassenen die een avondvoorstelling in het theater willen bezoeken. Ouderen willen op korte afstand van huis deelnemen aan activiteiten zoals een zangkoor.

Inkomen speelt ook een rol in de reismogelijkheden van inwoners. Het college wil met name voor kinderen en jongeren, ouderen en kwetsbare inwoners kijken naar de bereikbaarheid van de culturele programmering. Daarbij hoort een fysieke infrastructuur met mogelijkheden voor oefenen, leren en presenteren voor uiteenlopende vormen van cultuurparticipatie verspreid over de gemeente. De 3 kernen, Leidschendam, Stompwijk en Voorburg, worden in de cultuurvisie verschillend benaderd, rekening houdend met de verschillende behoeftes van inwoners. Naast de ruimtelijke aspecten vraagt nabijheid ook dat cultuuraanbieders vraaggericht gaan programmeren en de wijken in gaan. De gemeente wil cultuur in de nabijheid brengen van mensen – in de beschikbare ruimtes en wijkgebouwen door multifunctioneel gebruik te stimuleren en onderzoeken.

Pijler 3: Zichtbaarheid verbeteren

Uit de voorlopige participatieresultaten is gebleken dat niet alle inwoners bekend zijn met de lokale culturele voorzieningen en programmering. Het college wil daarom de zichtbaarheid van de lokale

cultuur en erfgoed vergroten, zodat meer inwoners en initiatiefnemers hun weg weten te vinden in ons culturele veld. Ook door de zichtbaarheid in de publieke ruimte van (amateur)kunstenaars is een wereld te winnen, door hun kunst te tonen op festivals, open podia, door voorstellingen van kinderen op straat, etc. De kunstliefhebbers die hun kunst thuis beoefenen willen hun producten tonen aan publiek in optredens en tentoonstellingen. Platformen als Cultuur & Co (zie www.cultuurenco.org), het Erfgoedpodium en promotiewebsite LVverrast (zie www.lvverrast.nl) worden breder onder de aandacht gebracht, zodat meer inwoners en initiatiefnemers bekend raken met voorzieningen en het culturele aanbod en hier gebruik van kunnen maken.

Pijler 4: Kwaliteit behouden en versterken

Het cultuurbeleid kent kwaliteit als het beleid, de realisatie door de structureel gesubsidieerde instellingen en de verwachtingen van de inwoners goed op elkaar zijn afgestemd. Om die reden zijn inwoners en culturele partijen nu betrokken bij het opstellen van de visie. Er is bij het college waardering voor de vele organisaties (zoals koren, toneelclubs, etc.) en de huidige programmering van het museum, theaters en de bibliotheek. Allen dienen echter een slag te slaan naar passend, lokaal laagdrempelig aanbod en het blijven verwelkomen van een gevarieerd publiek. Voor de bibliotheek in Leidschendam hebben we die stap al genomen. Voor de toekomstige vernieuwde bibliotheeklocatie in Voorburg, waarbij ook het Huis van Verhalen nog wordt onderzocht, is dat ook het streven. De gemeenteraad heeft voor dit jaar geld beschikbaar gesteld voor toekomstbestendigheid van het museum. De gemeente blijft in 2024 in gesprek met het museum over deze doorontwikkeling waarbij de gemeente kansen ziet voor meer betrokkenheid van het museum bij cultuureducatie en activiteiten van het lokale culturele veld.

Met de culturele partners wordt aan de hand van de nieuwe visie opnieuw gekeken naar hun aanbod en de vraag van inwoners. Het college ambieert vervolgens de kwaliteit van het culturele veld te versterken door meerjarige prestatieafspraken (kwantiteit en kwaliteit) te maken met deze gesubsidieerde culturele partners; een wens die ook in het coalitieakkoord is opgenomen. Door de programma's van de culturele instellingen te toetsen aan de nieuwe cultuurvisie kunnen die - waar nodig - worden aangepast. Toetsing en evaluatie aan de visie van de gemeente zal een vast onderdeel worden van de verantwoording aan de gemeente.

Het college zet in op het verbeteren van het interne collectiebeleid door een richtingskader te ontwikkelen voor het onderhoud en afstotings-schenkingenbeleid van de eigen kunstcollectie. Kunst in de openbare ruimte maakt hier onderdeel van uit. Richtlijn hierbij is het behandelen van de collectie op een zakelijke en efficiënte wijze, waarbij de waarde voor ons lokale culturele veld en artistieke kwaliteit voorop staat.

De kwaliteit van het culturele en erfgoedveld wordt door een grote groep vrijwilligers bepaald. Het college zet in op ondersteunen van deze vrijwilligers, die van grote waarde zijn voor de beleving van cultuur en cultureel erfgoed. Door het breder betrokken laten zijn van meer inwoners is ook de ambitie om de groep vrijwilligers, en daarmee de lokale kracht van het culturele veld, verder te versterken.

6. Regie gemeente

De nieuwe cultuurvisie schetst het kader voor toekomstige beleidskeuzes en beschrijft de regiefunctie van de gemeente richting het culturele veld. De visie is het fundament onder de toekomstige prestatieafspraken met professionele culturele instellingen en geeft richting bij het verstrekken van subsidies aan verenigingen en burgerinitiatieven. In de cultuurvisie wordt een afsluitend hoofdstuk opgenomen, waarin beschreven wordt hoe de visie naar uitvoering wordt omgezet, met actiepunten op hoofdlijnen.

Cultuurmakelaar

Als aanjager van het nieuwe beleid richting het brede culturele veld overweegt het college de aanstelling van een 'cultuurmakelaar'. Het is een tijdelijke impuls ter versterking van de uitvoering van de visie en de agenda met hoofdlijnen. Met de nieuwe koers voor het cultuurbeleid wordt door het college een aanpassing gevraagd van het culturele veld. Via de cultuurmakelaar stimuleert en ondersteunt het college het culturele veld met deze aanpassing door dit tijdelijk aan te jagen. Het helpt het culturele veld de gevraagde aanpassingen door te voeren.

De opdracht van de cultuurmakelaar is daarbij het ondersteunen van culturele instellingen, verenigingen en erfgoedpartners bij het in zicht brengen en aanvragen van nieuwe financiële middelen, waarbij het gebruik van landelijke en regionale fondsen en subsidies wordt gestimuleerd. De noodzaak hiervoor is zichtbaar geworden tijdens de participatieprocessen. De cultuurmakelaar initieert ook samenwerking en stimuleert vraaggericht programmeren.

De cultuurmakelaar fungeert als gids binnen het lokale culturele veld en bedient zowel de culturele als de erfgoedpartners en vormt tegelijkertijd de schakel die verbindingen legt met andere maatschappelijke domeinen. De opdracht aan de cultuurmakelaar zal resulteren dat het culturele veld gericht inzet op de doelen en pijlers van de gemeentelijke cultuurvisie en in meer kennis en know-how op het gebied van fondsenwerving in de cultuursector. Het eigenaarschap van de subsidie/fondsenaanvragen blijft bij het culturele veld liggen. De bestaande investeringen worden beschouwd en mogelijk verschoven en vanuit de cultuurmakelaar gaat een multiplier effect voor de bestaande investering door nieuwe fondsen en subsidies aan te jagen. Het college gaat ervan uit dat de cultuurmakelaar na 3 jaar ofwel door het culturele veld zelf kan worden betaald ofwel dat er voldoende financiële middelen zijn gemobiliseerd om de inzet te subsidiëren. Met een evaluatie wordt bepaald of de doelen van de cultuurmakelaar voor het culturele veld zijn behaald. De precieze invulling van de functie van cultuurmakelaar wordt meegenomen in de visie.

Verschuivingen in het cultuurbeleid

De nieuwe cultuurvisie richt zich meer op de doelgroepen die zijn geïdentificeerd in het Aangescherpt Sociaal Kompas en de culturele doelgroepenanalyse van Kunstgebouw. Dit in tegenstelling tot de huidige visie waarbij kunst en cultuur voornamelijk worden ingezet om bezoekers van buiten de gemeente aan te trekken, toerisme te bevorderen en als instrument voor citymarketing. Los van de primaire focus, zullen deze elementen echter nog steeds aanwezig blijven. Het cultureel erfgoed van met name Huijgens en de Romeinen, UNESCO-werelderfgoed, overstijgt het lokaal belang en geeft onze gemeente trots en profiel. Hier ziet het college dat er ook meer profijt te behalen is voor de eerdergenoemde doelgroepen.

Deze aangescherpte focus wordt bevestigd door de uitkomsten van het culturele doelgroepenonderzoek, dat lichte cultuurgebruikers behoefte hebben aan lokaal cultuuraanbod en andere doelgroepen een grotere intrinsieke motivatie en mogelijkheden hebben deze cultuur (elders) op te zoeken.

De nieuwe cultuurvisie zal zich in tegenstelling tot het huidige beleid meer richten op het ondersteunen van cultuureducatie voor alle jeugd en cultuurparticipatie voor inwoners die de meeste hulp nodig hebben en zal een passend lokaal aanbod stimuleren dat aansluit bij deze behoeften. Bijvoorbeeld door voorstellingen in wijkgebouwen of bibliotheken te stimuleren en partners te vragen bij de planvorming een doelgroep analyse te maken.

Dit vraagt om scherpe keuzes. Deze beleidskeuze wordt deels ingegeven door de financiële beperkingen van het culturele budget. Toekomstige initiatieven en programma's worden getoetst aan de pijlers die in deze koersbrief zijn beschreven. Zo organiseren we een brede basis voor cultuur waarmee alle inwoners van onze gemeente profijt hebben van de investeringen in cultuur. Er blijft ruimte voor de instellingen met bewezen succes, hen wordt wel gevraagd zich tot alle inwonersgroepen te verhouden. Monitoring en data wordt onderdeel van het instrumentarium van het beleid, zowel voor subsidies naar het veld als voor de gemeente zelf. Op die manier is toetsbaar of we de gestelde doelen en ambities behalen. De bestaande budgetten kunnen zo doelgerichter en efficiënter worden ingezet. Dit is te realiseren in samenwerking met het Kunstgebouw, de provinciale culturele partner, die veel ervaring heeft op dit gebied.

7. Financiën

Het college is voornemens om het totale structurele budget bestemd voor cultuur te handhaven. Momenteel wordt er aan diverse partners direct € 3,2 miljoen aan subsidies verstrekt en aanvullend via de subsidietafel Basisvaardigheden en Talentontwikkeling € 230.000. Hiernaast is vanuit de afspraken in het coalitieakkoord via de begroting extra budget vrijgemaakt voor diverse cultuurprojecten. Voor 2025 en 2026 is dit € 120.000 en voor 2024 is dit € 100.000.

Beschikbare structurele financiële middelen dienen zo effectief mogelijk te worden ingezet. Door beoordelen en ombuigen van bestaande regelingen worden de nieuwe ambities van de cultuurvisie behaald. In enkele gevallen betekent dit dat er keuzes gemaakt moeten worden. Vooruitlopend op de definitieve cultuurvisie is de verwachting dat zonder inzet van een cultuurmakelaar het niet mogelijk is de beschreven ambities op de cultuurdoelen te realiseren. Het doel van de cultuurmakelaar is tevens om meer externe financiële middelen naar het culturele veld te realiseren. Voor het aanstellen van de van cultuurmakelaar zijn tijdelijke financiële middelen nodig. De hoogte van dat bedrag hangt af van de uitgewerkte invulling van het takenpakket van de cultuurmakelaar.

Ten slotte

Graag hoort het college van de gemeenteraad hoe wordt aangekeken tegen de koers en geschetste ontwikkelingen. Na het afronden van alle gesprekken en de onderzoeken zal het college voor het zomerreces de cultuurvisie aanbieden aan de gemeenteraad.

Bijlages behorend bij deze raadsbrief:

- Bijlage 1: Participatieplan Cultuurvisie (november 2023)
- Bijlage 2: Doelgroepenanalyse van het Kunstgebouw (januari 2024)
- Bijlage 3: Onderzoek maart-mei 2024 ten behoeve van de cultuurvisie